

Η ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ

Τῆς Καθηγητρίας ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ *

I

Θέμα τῆς συντόμου αὐτῆς πραγματείας εἶναι ἡ πόλις — τὸ παρελθόν, τὸ παρόν, τὸ μέλλον τῆς. Ὑρισμένοι πλευραὶ τοῦ συνθέτου αὐτοῦ θέματος ἔχουν διερευνηθῆ καὶ προβληθῆ ἀναλυτικώτερον κατὰ τὴν διάρκειαν μαθημάτων καὶ διαλέξεών μου εἰς εἰδικὸν Σεμινάριον τοῦ Τμήματος Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου Howard (Washington, D.C.), καὶ εἰς τὸ Σεμινάριον Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν τοῦ Athens Center of Ekistics. Πρόθεσις μας εἶναι νὰ συγκεντρώσωμεν τὸ ὕλικόν τῆς ὅλης ἐρεύνης μας εἰς εὐρύτερον μελέτημα.

Παρατηροῦμεν ἐνταῦθα, εἰσαγωγικῶς, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ θέμα ἔχει καταστή, ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα ὀλίγα ἔτη, ἀντικείμενον ἐκτεταμένων κοινωνιολογικῶν μελετῶν. Ἡ κοινωνιολογικὴ θεώρησις τῶν ἀστικῶν κέντρων, διαμορφουμένη ἐκ τῆς ὀργανικῆς συνθέσεως τῶν θεωρήσεων τῆς Οἰκολογίας (τῆς Ἐπιστήμης τοῦ Περιβάλλοντος), τῆς Οἰκιστικῆς (ὡς αὕτη καλλιιεργεῖται εἰς τὸ προαναφερθὲν Athens Center of Ekistics καὶ εἰς πλεῖστα ἀκαδημαϊκὰ κέντρα χωρῶν ἀνεπτυγμένων) καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν, ἀφορμᾶται ἀπὸ τὰ δεδομένα ὅτι :

— Οἱ ἄνθρωποι, εἰς τὴν ἀδιάλειπτον πάλην των νὰ πειθαρχοῦν εἰς τὰς ἐπίσης ἀδιάλειπτως αὐξανόμενας καὶ διαφοροποιουμένας ἀνάγκας των, φυσικὰ φαινόμενα καὶ πράγματα, ἔχουν δημιουργήσει ἓνα τεχνητὸν περιβάλλον, τὸ ὁποῖον ἔρχεται συχνὰ εἰς συγκρούσεις ἀπειλητικὰς πρὸς ὅσα συνιστοῦν τὴν ἰσορροπίαν τῆς βιοσφαίρας.

— Ἡ πόλις, εἰδικώτερον, ὡς ἡ πλέον προκεχωρημένη δομὴ καὶ μορφή τοῦ τεχνητοῦ περιβάλλοντος, ἐλάχιστα προάγει ἢ καὶ ἀναστέλλει καὶ συχνὰ ἀρνεῖται, ὡς αὕτη ἔχει σήμερον, τὴν δέουσαν ποιότητα εἰς τὴν ἀτομικὴν καὶ συλλογικὴν ζωὴν.

*) Ἡ Δρ. Ἐμμανουήλ, τοῦ Department of Sociology, American University, Washington, D.C., εἶναι μέλος τοῦ Staff of Scientific Research τοῦ Athens Center of Ekistics καὶ Ἐπιστημονικὸς Συνεργάτης τοῦ E.K.K.E. — Ἀθήναι.

— Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τεχνολογία, πειθαρχούμεναι συστηματικώτερον εἰς τὰς προαγωγικώτερας τῶν ἀνθρωπίνων ἀξιών, ἀποτελοῦν τὴν θετικώτεραν ὑπόσχεσιν ὅτι ὁ αὐριανὸς οἰκισμὸς (ἢ πόλις) θὰ ἀνταποκρίνεται πληρέστερον εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων του — θὰ διευκολύνῃ τὸν δημιουργικὸν πάντοτε διάλογον μεταξὺ τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ τεχνητοῦ περιβάλλοντος, θὰ ὑποκινή πρὸς στοχασμοὺς συνθετωτέρους καὶ πρὸς συναισθήματα ἀναστατικά καί, γενικῶς, θὰ ἱκανοποιῇ πληρέστερον τὰς τάσεις καὶ τὰ αἰτήματα δι' ἐπικοινωνίας δημιουργικῆς.

Ἀπὸ μίαν μερικώτεραν ἄποψιν, ἡ κοινωνιολογικὴ θεώρησις, διεπιστημικὴ εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν λειτουργίαν της, προάγει τὸς ἀντιλήψεις, αἰσιδοξοὺς εἰς τὴν ὑφὴν καὶ τὰ σύνδρομά των, ὅτι :

— Τὰ κινήματα δι' «ἐπιστροφήν εἰς τὴν φύσιν», διὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς «ἀπλουστέρας μορφὰς κοινωνικῆς διαβιώσεως», ἄλλα παρεμφερῆ φαινόμενα, ἰδίως μεταξὺ τῶν νέων εἰς χώρας τεχνολογικῶς ἀνεπτυγμένας, δὲν εἶναι παρὰ ἀντιδράσεις, εὐεξήγητοι προφανῶς, ἀλλὰ ἐκδήλωσις ἀνεδαφικαί, ἀναχρονιστικαί καὶ ἀρνητικαί εἰς τὰ σύνδρομά των.

— Ἡ ζωὴ εἰς τὰ ἀστικά κέντρα (urban life) ὑπῆρξεν, εἶναι καὶ θὰ παραμένῃ ἡ «ἀκράια» (ἢ προκεχωρημένη) μορφή ζωῆς ἀτόμων καὶ ομάδων.

— Ἡ συνεχῆς προώθησις τῆς ζωῆς αὐτῆς πρὸς νέους στόχους, ἡ συνεχῆς διάνοιξις τῶν ὀριζόντων της, δὲν διασφαλίζεται, ὡς ὑπεγραμμίσθη τοῦτο ἀνωτέρω, παρὰ μόνον διὰ τῶν ἐγκαίρων προβλέψεων καὶ τῶν συναφῶν προληπτικῶν καὶ βελτιωτικῶν προγραμματισμῶν, στηριζομένων εἰς προκεχωρημένας γενικὰς καὶ εἰδικὰς ἐμπειρίας.

Ἄλλ' ὅς ἐξειδικεύσωμεν περισσότερον, μὲ ὁδηγὸν τὰς ὡς ἄνω γενικὰς ἀπόψεις καὶ θέσεις, τὰς παρατηρήσεις μας ἐπὶ τοῦ θεματός μας.

II

Ἡ διαβίωσις εἰς οἰκισμοὺς μονίμους εἶναι κοινωνικὸν φαινόμενον σχετικῶς νέον. Ὁ ἄνθρωπος περιεπλανᾶτο ἀπὸ περιοχὴν εἰς περιοχὴν ἐπὶ χρόνους μακροὺς. Μόνιμοι ἀνθρώπινοι οἰκισμοὶ καὶ ζωὴ «κοινοτικῆ» δὲν ἐμφανίζονται παρὰ μόνον κατὰ τὴν Νεολιθικὴν Περίοδον, ἤτοι πρὸ μόλις δέκα χιλιάδων ἐτῶν. Ἡ μερικὴ ἔστω ἐγκατάλειψις τοῦ νομαδικοῦ βίου καὶ ἡ πρώτη, καὶ ἡ κατ' ἀνάγκην ἀπλουστάτη «ἀστικοποίησις» ἐρμηνεύεται, κοινῶς, ὡς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀλληλεξαρτήσεως καὶ τῶν ἀλληλεπιδράσεων καὶ συνανεξίξεων τῶν συντελεστῶν φυσικῶν περιβάλλοντος, πληθυσμιακῆ αὔξησις, τεχνολογικὴ πρόοδος καὶ κοινωνικὴ ὀργάνωσις.

Προφανῶς, ἡ καταλληλότης τῆς περιοχῆς (κλίμα, διατροφή, ἄμυνα) ἀπετέλεσε τὸν πρωτεύοντα παράγοντα διὰ τὴν δημιουργίαν οἰκισμοῦ μονίμου. Πάντως, εἶναι ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος καὶ αἱ συνοδεύουσαι τὴν πρόοδον αὐτὴν νέαι ἀνάγκαι καὶ νέαι ἐμπειρίαὶ δι' ἀποδοτικώτερας δομὰς καὶ μορφὰς κοινωνικῆς ὀργανώσεως, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος, μικρός, ὑποανάπτυκτος νεολι-

θικός οίκισμός απέβη, με την πάροδο του χρόνου, οίκισμός μεγαλύτερος και συμβιωτική κοινότης συνθετωτέρα. Ὡς γνωστόν, τὰ μεγαλύτερα ἀνθρώπινα ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρώπου τῆς Νεολιθικῆς Περιόδου, ἐπαναστατικά εἰς τὰ κοινωνικοπολιτιστικά σύνδρομά των, ἦσαν ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς καὶ ἡ ἐξημέρωσις ζώων. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς δημιουργίας περισσευμάτων εἰς ἀγαθὰ διατροφῆς, ἡ μονιμότης καὶ ἡ συνεχῆς διεύρυνσις τῶν οἰκισμῶν ἦσαν πλέον συνέπειαι ἀναπόφευκτοι ὅσον καὶ εὐεξήγητοι. Πρὸς τούτοις, ὅσον ταχύτερα ἀπέβαιναν ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος καὶ ὅσον περισσότερα ἦσαν τὰ παραγόμενα ἀγαθὰ (ποσότητες, ποικιλίαι, ποιότης) τόσο ἀμεσώτερον προεβάλλοντο αἱ ἀνάγκαι διὰ τὴν κατανομὴν τῆς ἐργασίας, διὰ τὴν διάκρισιν τῶν ρόλων, δι' ἐξειδικεύσεις — διὰ τὴν ἐμφάνισιν εἰς τὴν «κοινότητα» τῶν ἐιδικῶν, τῶν «ἀρμοδίων», δεδομένου ἐπίσης τοῦτο ἀποφασιστικῆς σημασίας διὰ τὴν περαιτέρω αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς.

Αἱ πρῶται πόλεις καί, κατὰ συνέπειαν ἢ, μᾶλλον, αἱ πρῶται ἀστικά κοινωταί (urban societies) ἐνεφανίσθησαν μόλις πρὸ πέντε χιλιάδων ἐτῶν, κυρίως δὲ εἰς Μεσοποταμίαν, Αἴγυπτον καὶ Ἰνδίας. Αἱ πόλεις αὗται θεωροῦνται ὡς οἱ «προπάτορες» τῶν πόλεων τοῦ Παλαιοῦ Κόσμου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ τεχνολογία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἐπέτρεπε τότε πόλεις μὲ πληθυσμὸν πέραν τῶν ἑκατὸν χιλιάδων κατοίκων. Ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς Ἑλληνο-ρωμαϊκοὺς Χρόνους, τὰ ἀστικά κέντρα ἦσαν σχετικῶς μικρά, παρὰ τὰς προόδους εἰς τὴν τεχνολογίαν καὶ τὰς θετικὰς ἐμπειρίας περὶ τὴν ὀργάνωσιν, διοίκησιν καὶ τὰς μεταφορὰς. Ὅντως, ἔπρεπε ἡ ἀνθρωπότης νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν 19ον αἰῶνα, ὅτε ἡ τεχνολογία ἄρχισε νὰ σημειῶνῃ γιγαντιαία ἄλματα, διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἀστικά κέντρα μὲ πληθυσμὸν ὑπερβαίνοντα τὸ ἓνα ἑκατομύριον. Αἱ μητροπολιτικαὶ περιοχαὶ — ἡ συγκέντρωσις ἑκατομμυρίων κατοίκων εἰς σχετικῶς περιορισμένον χῶρον καὶ αἱ πιέσεις καὶ αἱ τάσεις δι' ἀδιαλείπτους ἐπαυξήσεις καὶ ἐπεκτάσεις — εἶναι φαινόμενα καί, συνάμα, προβληματισμὸς ἄκρως σύνθετος τοῦ αἰῶνος μας καί, ἰδιαιτέρως, τῶν ἡμερῶν μας.

Συστηματικὴ, ἱστορικὴ θεώρησις τοῦ φαινομένου τῆς ἀστικοποιήσεως (urbanization) δὲν εἶναι εὐχερής, δεδομένου ὅτι συναφῆ στατιστικὰ δεδομένα πρὸ τοῦ 1800 δὲν ὑπάρχουν. Παρὰ τοῦτο, ὠρισμένοι ἐκ τῶν ἐιδικῶν, χρησιμοποιοῦντες συγκριτικὰς μελέτας, ὡς καὶ τὰ συναφῆ κριτήρια τὰ διαμορφωθέντα κυρίως ὑπὸ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν (κατὰ τὸν Διεθνή Ὀργανισμόν, ἀστικὸν κέντρον εἶναι ὁ οἰκισμὸς μὲ πληθυσμὸν εἴκοσι χιλιάδων καὶ ἄνω) ἀνεύρον ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1800 μόνον 2,4 % τῶν κατοίκων τοῦ Πλανήτου ἦσαν «ἀστοί», δηλαδὴ κάτοικοι πόλεων. Τὸ 1850 τὸ ποσοστὸν ἀνῆλθε εἰς 4,3%. Τὸ 1900 εἰς 9,2%. Τὸ 1950 εἰς 20,9%. Ἐκτοτε, ἡ ἐξαστικοποίησις προχωρεῖ μὲ βαθμὸν ταχύτατον, περὶ τὸ τέλος δὲ τοῦ αἰῶνος ὁ πληθυσμὸς τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν θὰ εἶναι κατὰ τὸ μέγιστον ποσοστὸν πληθυσμὸς ἀστικός (κάτοικοι πόλεων). Ἐντεῦθεν καὶ αἱ ἀνησυχίαι, ἀλλὰ καὶ αἱ συστηματικὰ σήμερον φροντίδες διὰ προβλέψεις, προβολὰς καὶ προγράμματα καὶ ἐγχειρήματα ἀνάλογα πρὸς τὸν ἐπίγοντα χαρακτῆρα ἢ, μᾶλλον, τὴν ὀξύτητα τοῦ συναφοῦς προβληματισμοῦ.

Ἑλλιπεῖς ἐπίσης θὰ ἦσαν αἱ πληροφορίες μας σχετικῶς μὲ τὰ σχέδια καὶ τὰς λειτουργίας οἰκισμῶν, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀπὸ χρόνων μακρῶν ἐκλείψει, ἂν ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη, καθοδηγούμενη διαρκῶς καὶ ἀποδοτικώτερον ἀπὸ τὴν Ἀνθρωπολογίαν (Ἔθνογραφίαν) δὲν εἶχε ἐπιτελέσει ἔργον εὐρύ. Ἦδη, πλείστα ὅσα εἶναι γνωστὰ π.χ. διὰ τὴν ἰδιωτικὴν κατοικίαν, διὰ τοὺς τρόπους συγκεντρώσεων, διὰ τὴν ὄγοράν, τοὺς δρόμους καὶ τὰς διαμετακινήσεις κατοίκων καὶ ἀγαθῶν, διὰ τὴν μορφήν καὶ τὴν ἑκτασιν τῶν ὑπηρεσιῶν, καί, γενικώτερον, διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν καὶ τὸν ὅλον χαρακτήρα τῆς συμβιωτικῆς κοινότητος. Ἡ συγκριτικὴ θεώρησις ὅλων αὐτῶν τῶν δεδομένων ὀδηγεῖ συχνὰ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ παρελθόντος δὲν ἐτέλουν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἀρχῶν ὅτι ἡ «πόλις» διαμορφώνεται ἐν πολλοῖς αὐτομάτως (διὰ τῆς ἐπιτελεστικῆς οἰκολογικῶν δυνάμεων), ὅτι ἡ αὐτόματος διαμόρφωσις ἔρχεται συχνὰ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰς «ἀνθρωπίνους διαστάσεις» (ἀπαραίτητος χῶρος, ἀποστάσεις, πυκνότης, ἐπικοινωνία) καὶ ὅτι ἡ ἔγκαιρος παρέμβασις (προβλέψεις, σχέδια, ἔλεγχος) εἶναι διαδικασίαι καὶ μέτρα ἀναγκαῖα.

Εἰδικώτερον, ἡ «προβιομηχανικὴ» πόλις εἶχε προσλάβει ἕνα σχεδὸν ὀριστικὸν σχῆμα. Τὸ τεῖχος περίξ τῆς πόλεως, ὡς μέσον ἀμύνης κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν καὶ σφεῖς ἐντὸς τούτου αἱ ζῶναι καὶ τὰ τμήματα τῆς πόλεως! Εἰς τὸ κέντρον ἦσαν τὰ ἰδρύματα τῆς Διοικήσεως, τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ἀμύνης καὶ ἡ κεντρικὴ Ἀγορά. Πλησίον τοῦ κέντρου ὑψώνοντο αἱ κατοικίαι τῶν ἰθυόντων μὲ τὴν αὐλὴν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὥστε νὰ διασφαλίζονται ἡ ἄμυνα καὶ ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ. Εἰς τὸν ἀμέσως ἐπόμενον κύκλον ἦσαν αἱ κατοικίαι τῶν κοινῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἄποροι ἔζων συνήθως ἐκτὸς τοῦ τεύχους. Ἀπὸ τὴν «προβιομηχανικὴν» πόλιν σώζονται τμήματα, σχεδὸν ἀνέπαφα, εἰς πλείστας περιοχὰς τῆς Εὐρώπης, τὰ ὅποια, εἰς μερικὰς μάλιστα περιπτώσεις, πειθαρχήσαντα ὀργανικῶς εἰς τοὺς νέους τρόπους ζωῆς, ἀποτελοῦν κρίκους ζωντανοὺς μεταξὺ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος. Εἰς τὴν πόλιν αὐτήν, αἱ διακρίσεις εἰς τὴν κοινωνικὴν δομὴν ἀντικατωπτρίζοντο πλήρως εἰς τὴν ὄλην εἰκόνα τῆς. Ἡ ἐπαφὴ μὲ τὸ περιβάλλον ἦτο μᾶλλον περιορισμένη. Αἱ αἰτίαι ρυπάνσεως τοῦ ἀέρος καὶ τῶν νερῶν ἦσαν παρούσαι καὶ ὁ βαθμὸς τῆς νοσηρότητος καὶ τῆς θνησιμότητος παρέμενε ὑψηλός. Γενικῶς, ἡ πόλις εἰς τὰς παραμονὰς τῆς «βιομηχανικῆς ἐπαναστάσεως», ἂν καὶ ἀνεπτύχθη εἰς ἐποχὰς ἀνθρωπίνων ἐμπειριῶν μὴ περιορισμένων, ὑστέρει μᾶλλον, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς χρήσεως τῶν χώρων καὶ τῶν ἐπαφῶν τῆς πρὸς τὰ φυσικὰ πράγματα, ἐν συγκρίσει μὲ τὰς πόλεις προηγουμένων ἐποχῶν καί, συγκεκριμένως, τὰς πόλεις τῆς Ἑλληνορωμαϊκῆς περιόδου. Ἡ Πομπηία π.χ. ἠκολούθησε εἰς τὴν διαμόρφωσίν της πρότυπα πλέον προηγμένα ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς τρόπους ἀναπτύξεως τῆς Φλωρεντίας, ἢ καὶ ἄλλων πόλεων, αἱ ὅποιοι, κατὰ τὰ ἄλλα, διεδραμάτισαν ρόλους σημαντικούς εἰς τὴν πολιτιστικὴν ἱστορίαν. Ὄντως, μελετώντες προσφάτως, ἐκ τῶν ἀπόψεων αἱ ὅποιοι ἐμπίπτουν ἀμεσώτερα εἰς τὰ εἰδικὰ ἐνδιαφέροντά μας, τὰς δύο αὐτὰς πόλεις, ὡς καὶ μερικὰς ἄλλας τῆς «μεσαιωνικῆς» Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, δὲν ἐβραδύναμεν νὰ διαπιστώσωμεν, ὅτι ἡ «πολεοδομικὴ» δὲν παρουσιάζει, κατ' ἀνάγκην, διὰ μέσου τοῦ χρόνου,

άνοδικήν πάντοτε πρόοδον καί ὅτι οἱ τρόποι παραγωγῆς καί, εἰδικώτερον ἀκόμη, αἱ μορφαὶ κοινωνικῶν διαρθρώσεων καθορίζουν ἀποφασιστικώτερον τὴν τύχην τοῦ ἀνθρωπίνου οἰκισμού.

Ἡ πόλις ἤλλαξε ριζικώτερον ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῆς λεγομένης «βιομηχανικῆς ἐπαναστάσεως». Τὰ τεῖχη ἠχρηστεύθησαν. Ἡ ἄμυνα κατέστη πλέον ἔργον τῆς κεντρικῆς (ἐθνικῆς) Διοικήσεως. Οἱ ἐργαζόμενοι συνεκεντρώοντο πλησίον τῶν ἐργοστασίων, τὰ ὁποῖα, λόγω ἀκριβῶς τῆς ἰδιουτύπου δομῆς καί τῆς λειτουργίας των, ἀπέβησαν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἐστίαί ρυπάνσεως τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Ἡ ὑπαιθρος ὑψώθη εἰς «ἀξίαν» καί ἡ κίνησις μεταξὺ τῶν οἰκονομικῶς ἰσχυρῶν, ἀνηκόντων συνεχῶς καί περισσότερον εἰς τοὺς κύκλους τῶν βιομηχανῶν καί τῶν ἐμπόρων, δι' ἰδιωτικὴν κατοικίαν «ἔξω τῶν τειχῶν», εἰς χώρους ὅπου ἔζων ἄλλοτε οἱ ἀπόκληροι, προσέλαβε τεραστίαν ἔκτασιν. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ διὰ τὴν δημιουργίαν πύρασίων καί, κατὰ συνέπειαν, ἡ ἀφετηρία διὰ μίαν νέαν μορφήν τῆς ἀστικοποιηθείσης ζωῆς (τῆς suburban life), τῆς ὁποίας τὰ κοινωνικά, πολιτιστικά καί ψυχολογικά σύνδρομα ἀποτελοῦν νέας ἐπίσης μεταβλητάς εἰς τὴν ζωὴν τῆς συγχρόνου «μητροπολιτικῆς περιοχῆς». Ἄλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπεκταθῶμεν περισσότερον ἐνταῦθα ἐπὶ τῶν φαινομένων αὐτῶν.

Ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη τὴν πόλιν ἀπὸ μερικὰς χαρακτηριστικὰς πλευρὰς καί, κυρίως, ὡς οἰκονομικὸν μηχανισμόν εἰς συνεχῆ ἐξέλιξιν. Ὡς ἐλέχθη προηγουμένως, ἂν ὁ νεολιθικὸς οἰκισμὸς κατέστη, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, πόλις, τοῦτο δέον νὰ ἀποδοθῆ, κατὰ πρώτιστον λόγον, εἰς τὴν «γεωργικὴν ἐπανάστασιν». Ἡ ἐξειδίκευσις τῶν ἐμπειριῶν, ἡ ἀπόκτησις περισσευμάτων, ἡ δημιουργία κεφαλαίων συνέβησαν εἰς τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς τεχνολογικῆς πρόοδου, εἰς τὴν ἀνακάλυψιν νέων πηγῶν ἐνεργείας, εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν μέσων μεταφορᾶς καί ἐπικοινωνιῶν, εἰς τὴν συγκέντρωσιν διαρκῶς καί μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ κατοίκων εἰς χώρους περιωρισμένους, εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν συγχρόνων «μητροπολιτικῶν περιοχῶν». Αἱ περιοχαὶ αὗται, ἄκρως πολύπλοκοι οἰκονομικοὶ μηχανισμοὶ ἐκ τῆς ἀπόψεως τόσον τῶν μέσων, τῶν μεθόδων καί τῶν εἰδῶν παραγωγῆς ὅσον καί τοῦ μεγέθους καταναλώσεως, ἐπηρεάζουν, μὲ τὴν σειράν των, τὸ σύνολον τῶν ἀνθρωπίνων δραστηριοτήτων εἰς χωρικά πλαίσια ἀδιαλείπτως διευρυνόμενα. Τοῦτο ἀποτελεῖ, προφανῶς, ἓνα ἐκ τῶν σημαντικωτέρων δεδομένων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐδράζονται αἱ προβλέψεις περὶ «μεγαλοπόλεων» καί περὶ τῆς «οἰκουμενοπόλεως». Ἄλλὰ, ὅσον εὐρύτεραι καθίστανται αἱ περιοχαὶ αὗται, ἐν πολλοῖς ἀσχεδιάστως δημιουργοῦμεναι, καί ὅσον πολυπλοκωτέρα καί ἐντατικωτέρα ἀποβαίνει ἡ συναφῆς οἰκονομικὴ δραστηριότης τόσον περισσότερον ὀξύνεται ἡ σύγκρουσις πρὸς ὅσα συνιστοῦν τὴν ἰσορροπίαν τοῦ οἰκοσυστήματος, τῆς ὁποίας ἡ σημασία διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἀναγκῶν καί τῶν ἐκφάνσεών της (βιολογικῶν, φυσιολογικῶν, πολιτιστικῶν), εἶναι μεγίστη. Ἐκ τῶν ἀπόψεων αὐτῶν, τὰ σύγχρονα ἀστικά κέντρα, ἂν εἶναι νὰ ἐπιζήσουν καί νὰ προάγωνται ὡς κέντρα «ἀκράϊας» ζωῆς, ὑποχρεώνονται νὰ συμφιλιωθοῦν καί ἐγκαίρως καί πλήρως

μέ τὸ φυσικὸν περιβάλλον. Διὰ τῆς συνεχοῦς ἀνανεώσεως μέσων καὶ ρυθμιστικῶν μηχανισμῶν καὶ τῶν κινήτρων τῆς ἀτομικῆς καὶ συλλογικῆς ζωῆς, αἱ στάσεις ἔναντι τῶν φυσικῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων, τὰ ἐνδιαφέροντα δι' ἀπασχολήσεις, ποσὰ καὶ ποιότης ἀποδόσεων, ὅλαι γενικῶς αἱ μορφαὶ τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος θὰ προσανατολιζῶνται πρὸς στόχους πάντοτε προκεχωρημένους.

Προφανῶς, εἶναι ἡ διαρκῶς καὶ πληρεστέρα συνειδητοποιήσις τῶν δεδομένων αὐτῶν, ἡ ὁποία ἐξηγεῖ τὰ σύγχρονα κινήματα, ἔντονα καὶ ὑποσχετικά ἤδη, πρὸς «προστασίαν» τοῦ περιβάλλοντος. Αἱ μελέται καὶ ἀποφάσεις τῆς Διεθνοῦς Διασκέψεως ἐπὶ τῶν προβλημάτων τοῦ περιβάλλοντος, εἰς τὴν Στοκχόλμην, τὸ θέρος τοῦτο, δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ βοηθήσουν τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον νὰ συλλάβῃ καλύτερον τὴν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν πρέπει ἡ πόλις του νὰ παρουσιάζῃ καί, συνάμα, νὰ κινῆται ἐνσυνειδήτως καὶ δημιουργικῶς διὰ τὴν πραγμάτωσίν της.

Εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ τονισθῇ, περαιτέρω, τὸ γεγονός ὅτι ὅσον περισσότερο ἐκτείνεται ἡ ἐπιταχύνεται ἡ ἀστικοποίησις καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἐπαύξησης καὶ διαφοροποίησις τῶν οικονομικῶν δραστηριοτήτων, τόσον ταχύτερον ἐπίσης μεταβάλλονται αἱ ἀντιλήψεις π.χ. περὶ τῆς ἰδιοκτησίας, περὶ μισθοῦ τοῦ ἐργάτου, περὶ κατανομῆς ἀγαθῶν. Πρὸς τούτοις, ἡ κινητικότης μεταξύ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων ἐπιταχύνεται.

Πέραν τούτων, παραδοσιακοὶ θεσμοί, ὅπως ἡ οἰκογένεια, τίθενται ὑπὸ διαρκῆ δοκιμασίαν. Ἡ οἰκογένεια τοῦ χωριοῦ, πατριαρχικὴ ἐν πολλοῖς ἐξ αἰτίας τῶν τρόπων τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς προσιδιαζούσης πρὸς τοὺς τρόπους αὐτοὺς ἐμμονῆς εἰς τὴν παραδοσιακὴν ἱεράρχησιν τῶν ρόλων τῶν μελῶν της, δὲν συναντᾶται εἰς τὴν πόλιν. Εἰς τὰ ἀστικά κέντρα, ἡ οἰκογένεια τείνει νὰ καταστῇ, λόγῳ τοῦ τύπου τῆς κατοικίας καί, πρωτίστως, λόγῳ τῶν νέων ἀπασχολήσεων καὶ τῶν νέων ἀντιλήψεων, οἰκογένεια «πυρηνικὴ», ἥτοι οἰκογένεια δύο μόνον γενεῶν (τῶν γονέων καὶ τῶν τέκνων των). Οἱ παπποῦδες ἀναγκάζονται συνήθως νὰ ζοῦν μόνοι, δεδομένον αὐτό, τὸ ὁποῖον ἀποστρεφεί τούτους τῶν εὐκαιριῶν διὰ προαγωγικὰ συναισθήματα, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκδήλως εὐεργετικῶν διὰ τὰ τέκνα καὶ τὰ ἐγγόνια ρόλων των νὰ διατηροῦν ζῶσαν τὴν οἰκογενειακὴν συνοχὴν, νὰ ἀσκοῦν «παιδεῖαν», νὰ ὑπηρετοῦν θετικώτερον τὴν ἀνάγκην διὰ τὴν διατήρησιν καὶ τὴν προβολὴν τῆς οἰκογενειακῆς καὶ τῆς ἀτομικῆς «ταυτότητος», ἄκρως χρησίμου εἰς μαζικὴν κοινωνίαν, ὅπως ἡ κοινωνία τῆς συγχρόνου πόλεως.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὅσον περισσότερο συνειδητοποιοῦνται αἱ ἀρνητικαὶ ἐπιπτώσεις τῆς ζωῆς εἰς τὴν πόλιν ἐπὶ ὠρισμένων θεμελιακῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀτόμου δι' ἐπικοινωνίας μὲ πρόσωπα, πράγματα, καταστάσεις, φαινόμενα οἰκεῖα καὶ προαγωγικά, τόσον θετικώτεροι ἀποβαίνουν αἱ ἐνσυνειδήτοι ἀντιδράσεις. Αἱ ὑποσχετικώτεροι μεταξύ τῶν ἀντιδράσεων τούτων εἶναι ἡ γενίκευσις τῶν ἀντιλήψεων καὶ αἱ ἀπόπειραι διὰ τὴν δημιουργίαν κατοικιῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιτρέπουν τὴν ἀρμονικὴν συμβίωσιν πάππων, γονέων καὶ ἐγγονῶν αἱ φροντίδες διὰ τὴν συγκρότησιν, βάσει τῶν νέων δεδομένων, τῆς «γειτονιᾶς»,

ἡ ὀργάνωσις «ἐθελοντικῶν συλλόγων» πέραν τῶν ἐπαγγελματικῶν ἢ ἄλλης φύσεως ἐνώσεων καί, γενικῶς, ἕτεροι ἐκδηλώσεις εἰδικῶς ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν ἀποφυγὴν τῶν «μονώσεων» ἢ, θετικώτερον, εἰς τὴν διατήρησιν ἐν λειτουργίᾳ ἰδιοτύπων χαρακτηριστικῶν τῆς προσωπικότητος (τῆς «ταυτότητος») τοῦ πολλαπλῶς πιεζομένου ἢ καὶ ἀπειλουμένου ἀτόμου εἰς τὴν ἀσχεδίαστον πόλιν. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν ἤδη θέματα πολυπλεύρου μελέτης τῆς συγχρόνου Κοινωνιολογίας.

Πρὸς τούτοις, οἱ ἄμεσοι σχέσεις, αἱ προσωπικαὶ συναλλαγαί, τὸ μοῖρασμα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς λύπης ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἢ ἐκείνου τοῦ συμβάντος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ χωριοῦ, τῆς μικρᾶς κοινότητος, ἀντικαθίστανται, εἰς τὴν πόλιν, διὰ τῶν ἀπροσώπων ἐπαφῶν μέσῳ κυρίως τῆς γραφειοκρατίας, ἡ ὁποία διαρκῶς ἐκτείνεται καὶ «ἀνωυμοποιεῖ» τὰ ἄτομα. Ἡ διακυβέρνησις τῆς πόλεως καθίσταται συνεχῶς καὶ δυσχερεστέρα, μητροπολιτικὰ δὲ κέντρα τῶν ὁποίων ἡ ἀνάπτυξις εἶναι συνέπεια δυνάμεων μὴ ἐλεγχομένων, καθίστανται, ὅπως συχρὰ λέγεται, ἀνθρώπινοι οἰκισμοὶ «ἀκυβέρνητοι».

Ἐκ τῶν πλείστων ἄλλων συνδρόμων, δυσμενῶν ἢ καὶ ὑποσχετικῶν, τῆς ἐπιταχυνομένης ἀστικοποιήσεως εἶναι ἡ «πολιτικὴ δύναμις» τῆς συγχρόνου πόλεως. Οἱ κάτοικοί της ἀποβαίνουν πλέον δεκτικοὶ εἰς μηνύματα καὶ αἰτήματα διὰ μεταλλαγῶς κοινωνικοπολιτικοῦ χαρακτήρος, ἀλλὰ καὶ πλέον ἔτοιμοι δι' ἄμεσον συμμετοχὴν εἰς ἰδεολογικὰ κινήματα, ἀρνούμενα παραδοσιακὰς μορφὰς διακυβερνήσεως καὶ τῆς παραγωγῆς καὶ κατανομῆς τῶν ὑλικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν. Αἱ θέσεις καὶ στάσεις των ἔναντι τῶν παλαιῶν συστημάτων ὀξίων ζωῆς μεταβάλλονται. Ἀπὸ μίαν γενικὴν ἄποψιν, τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος ταυτίζεται ἤδη μὲ τὸ μέλλον τῶν ἀστικῶν κέντρων.

III

Ἐν ὄψει τοῦ ὡς ἄνω δεδομένου, ἡ ἐπιστήμη τῆς Κοινωνιολογίας, ἐκκινουσα, ὡς ὑπεγραμμίσθη, ἐκ τῶν εἰδικωτέρων ἐμπειριῶν τῶν συγγενῶν ἐπιστημῶν καὶ συνθέτουσα τὰς ἐμπειρίας αὐτὰς εἰς ἓνα ὀργανικῶς συνεχόμενον καὶ ἐνεργὸν πεδίου γνώσεων, ἐπιμένει ἤδη ὅτι ὅσον πληρεστέρα καὶ δοκιμωτέρα καταστῆ ἡ προσπάθεια διὰ τὴν δημιουργίαν τῆς πόλεως τῶν ὀλίγων αὐτῶν δεκαετηρίδων πρὸς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος τόσο πῶς αἰσιοδόξως θὰ δυνηθῆ ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία νὰ ἀντικρύσῃ τὸν ἐπόμενον καί, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, τοὺς ἐπερχομένους αἰῶνας. Τοῦτο εἶναι εὐνόητον καὶ ἐκ τῶν δεδομένων ὅτι, λόγῳ τῶν τεραστίων πᾶ δυνάμεων καὶ ἐπενεργειῶν (ἐπιστημοτεχνολογικῶν, κυρίως) κατὰ τὴν παροῦσαν φάσιν τῆς ἱστορίας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἡ «αὔριον» προκαθορίζεται. Οἱ ἀστάθητοι διαμορφωτικοὶ παράγοντες περιορίζονται. Πλέον συγκεκριμένως, εἰς σπανίας περιπτώσεις τῆς ἱστορίας τὸ «πορὸν» δὲν διεμόρφωνε τόσο ἀποφασιστικῶς τὸ «μέλλον» ὅσον τοῦτο συμβαίνει εἰς τοὺς καιροὺς μας.

Τὸ μέλλον τῆς πόλεως ; Ἄν ἀφεθῆ εἰς τὴν τύχην, ἐπαναλαμβάνομεν τοῦτο, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ὁ «χαώδης» οἰκισμὸς καὶ ἡ «χαώδης» κοινω-

νία. Ἀντιθέτως, ἂν τὸ μέλλον προγραμματισθῆ καὶ ὑπηρετηθῆ ἀμέσως διὰ τῶν προαγωγικωτέρων σημερινῶν ἐμπειριῶν, θὰ διασφαλισθῆ ἐγκαίρως ἡ πόλις, ἡ λειτουργοῦσα σύμφωνα πρὸς τὰ ἀνθρώπινα μέτρα καὶ ἡ «ἐμπειρος» κοινωνία (knowledgeable society), τῆς ὁποίας ὁ προβληματισμός, λόγῳ ἀκριβῶς τοῦ προαναφερθέντος κατηγορήματος, θὰ στερῆται τῆς ὀξύτητος τῶν ἀντιθέσεων, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὸν σύγχρονον κοινωνικὸν προβληματισμόν.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν ιδεῶν περὶ τῆς «πόλεως» τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀπουσιάζει ἡ οὐτοπία. Προφανῶς, τοῦτο δὲν εἶναι κάτι τὸ ξένον ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχολογίαν. Ἔχει μάλιστα παρατηρηθῆ, ὅτι ὁ χῶρος τῆς οὐτοπίας εἶναι ὁ πλέον προσιτὸς εἰς τὴν φαντασίαν, ἰδίως μάλιστα ὅταν ἡ πραγματικότης εἶναι τόσο πειστική, ὥστε νὰ παραλύη τάσεις ἀνυψωτικὰς καὶ συγκεκριμένα βελτιωτικὰ ἐγχειρήματα. Ἡ Πόλις — Πολιτεία π.χ. τοῦ Πλάτωνος καί, ἐν συνεχείᾳ, ἄλλα οὐτοπιστικὰ κατασκευάσματα (ἡ Οὐτοπία τοῦ Thomas More, ἡ Χριστιανόπολις τοῦ Andreade, ἡ Πόλις τοῦ Ἡλίου τοῦ Campanella, ἡ Νέα Ἀτλαντὶς τοῦ Bacon, ἡ Ὑκεάνειος Κοινοπολιτεία τοῦ Harrington, ὡς καὶ ἄλλαι «πόλεις» τῆς φαντασίας κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους μέχρι τῆς Walden Two τῶν B. F. Skinner καὶ Carl Rogers) εἶναι, κατὰ κανόνα, ἔκφρασις τῆς τάσεως φυγῆς ἀπὸ τὸν συγκεκριμένον ἀνθρώπινον οἰκισμὸν, ὁ ὁποῖος ἐλάχιστα ὑπηρετεῖ τὸν ἄνθρωπον.

Χθεσινὰ ὅμως οὐτοπιστικὰ συλλήψεις εἶναι δυνατὸν νὰ ὀδηγοῦν εἰς πειραματισμοὺς ἐνδιαφέροντας καί, ἐκεῖθεν, εἰς ἐφαρμογὰς καὶ πράξεις θετικὰς. Ὡς οὐτοπιστικὰ ἄλλωστε ἐθεωροῦντο, μέχρι χθὲς ἀκόμη, πλεῖστοι ἀπὸ τὰς σημερινὰς τεχνολογικὰς κατακτήσεις. Πλέον συγκεκριμένως, ἡ ἐπιστήμη εἰς τὴν διττὴν δομὴν καὶ ἀποστολὴν της (ἐπιστήμη θετικὴ καὶ συνάμα ἐπιστήμη κοινωνικὴ) ἔχει ἤδη θέσει εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου μεθόδους καὶ μέσα, ὥστε νὰ προβλέπη, νὰ ἐκτιμᾷ ἐξ ἀντικειμένου, νὰ ὀργανώη, νὰ ἐπικοινωνῆ, νὰ κτίζῃ (νὰ δημιουργῆ εἰς κλίμακας ὄντως θαυμαστάς). Ὁ χθεσινὸς πολεοδόμος καὶ ὁ χθεσινὸς κοινωνιολόγος ἐνεργεῖ σήμερον ὡς ὁ «κοινωνικὸς μηχανικός». Καὶ δὲν ἐργάζεται παρὰ ὡς μέλος διαρκῶς καὶ εὐρυτέρων ἐπιστημονικῶν ὁμάδων διεπιστημικῆς συνθέσεως.

Ἀπὸ μίαν γενικωτέραν ἄποψιν, ἂν οἱ πανίσχυροι σήμερον διαμορφωτικοὶ συντελεσταὶ καὶ δυνάμεις τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων δὲν ἀνασταλοῦν βιαίως (ὑπὸ ἑνὸς π.χ. καταστροφικοῦ πυρηνικοῦ πολέμου), ἡ αὐριανὴ κοινωνία, ἐκεῖνη περὶ τὸ τέλος τοῦ αἵωνος, θὰ ἔχη συνειδητοποιήσει καὶ διασφαλίσει ὠρισμένας πολυσημάντους ἀρχὰς καὶ ρυθμιστικούς μηχανισμούς, ὥστε αἱ συνεχεῖς βελτιωτικὰ μεταλλαγὰ νὰ ἀποτελοῦν ἕνα θεμελιακὸν κοινωνικὸν κατηγορήμα. Μεταξὺ τούτων, ὅπως παρατηροῦν Ἀμερικανοὶ καὶ Εὐρωπαῖοι κοινωνιολόγοι καὶ ἐμφαντικώτερον καὶ πειστικώτερον οἱ «Δήλιοι» (οἱ ὄντως μεγάλοι τοῦ καιροῦ μας, οἱ μετέχοντες εἰς τὸ «Συμπόσιον Δήλου» τοῦ Athens Center of Ekistics), θὰ εἶναι :

— Σχεδιασμοὶ καὶ ἐφαρμογαὶ εἰς τὴν ἀστικὴν περιοχὴν μὲ κύριον μέτρον τὸν ἄνθρωπον τόσο ὡς βιολογικὸ - φυσιολογικὸν ὄργανισμὸν καὶ κοινωνικὸν

ὄν ὅσον καὶ ὡς προσωπικότητα διαρκῶς καὶ πλέον ἀπαιτητικὴν καὶ εὐαίσθητον ἔναντι τῶν διανοητικῶν κατακτήσεων καὶ τῶν ἠθικῶν, αἰσθητικῶν καί, ἐν γένει, τῶν πολιτιστικῶν ἀγαθῶν καὶ ἀξιών.

— Ἐπανακαθορισμός (ὡς συνέπεια τῶν ἀνωτέρω) τῶν δικαιωμάτων τῆς ἰδιοκτησίας, εἰς μόνα τὰ σημεῖα τῶν ἐκείνα, τὰ ὁποῖα ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὰ δικαιώματα τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἢ, ἄλλως, ἔλεγχος ἀμεσώτερος ἐπὶ τοῦ πολεοδομικοῦ χώρου, τοῦ διαρκῶς ἐπεκτεινομένου, ὥστε νὰ διευκολύνεται ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀναπτυξιακῶν προγραμμάτων.

— Ρύθμισις τῶν σχέσεων μετοξύ τοῦ τεχνητοῦ περιβάλλοντος (τῆς μεγαλοπόλεως) καὶ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, ὥστε νὰ ἀποτρέπωνται ρυπάνσεις καὶ νὰ ἐλέγχωνται οἱ θόρυβοι καί, πέραν τούτων, νὰ ἐνισχύεται καὶ νὰ ἀνατείνεται ὁ διάλογος μετὰ φύσεως καὶ ἀνθρώπου.

Ἐξ εἰδικωτέρων πλευρῶν, εἰς τὴν αὐριανὴν πόλιν, ὅπως αὕτη σχεδιάζεται ἤδη εἰς τὰ σημερινὰ ἐπιστημονικοτεχνολογικὰ καὶ κοινωνιολογικὰ ἐργαστήρια, ἡ ἰδιωτικὴ κατοικία θὰ εἶναι ὄντως «ἰδιωτικὴ» καὶ θὰ ἐνισχύη τὴν οἰκογένειαν εἰς τοὺς κοινωνικο παιδευτικούς ρόλους τῆς καί, πρὸς τούτους, θὰ συντελῇ εἰς τὴν συμβίωσιν περισσοτέρων τῶν δύο γενεῶν, ὥστε γέροντες καὶ τέκνα καὶ ἔγγονοι καὶ συγγενεῖς νὰ ἀλληλοενισχύωνται καὶ νὰ ἀλληλοπροάγωνται ἐκ τῶν ἀπόψεων τῶν ψυχολογικῶν κυρίως ἀναγκῶν. Πέραν τούτων, ἡ κατοικία, ὠπλισμένη μὲ ὄντως «νοήμοια» τεχνολογικὰ μέσα, θὰ ἐπιτρέπη εἰς τοὺς ἐνοίκους νὰ ἱκανοποιῶν, χωρὶς περιττὰς μετακινήσεις, ἕνα πλῆθος ἀναγκῶν (ὡς π.χ. αἱ ἀγοραὶ), νὰ μετέχουν εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ νὰ ἐκφράζουν συνάμα ἀπόψεις καὶ θέσεις ἢ, ἄλλως, νὰ μετέχουν ἀμέσως εἰς ἀποφάσεις οἰκονομικοῦ, πολιτικοῦ, πολιτιστικοῦ χαρακτῆρος.

Ἄνάλογοι θὰ εἶναι καὶ αἱ δομαὶ καὶ αἱ λειτουργίαι τῶν κέντρων παιδείας, ἧτις θὰ ἐκλαμβάνεται καὶ εἰς τὴν θεωρίαν καὶ εἰς τὴν πράξιν ὡς διαδικασία πολύμορφος, ἀνατακτικὴ καὶ ταυτόσημος πάντοτε μὲ τὴν διαδικασίαν τῆς ὅλης ζωῆς ἀπὸ τῆς συλλήψεως μέχρι τοῦ θανάτου. Πάρκα, ὀδικοὶ ἄρτηρίαι, δίκτυα κινήσεως πεζῶν, ἰδιωτικῶν αὐτοκινήτων, μέσων μαζικῆς μεταφορᾶς, ἄλλα μέσα καὶ ἰδρύματα ὑπηρετοῦντα τὴν ἀνθρωπὸν θὰ ἀποτελοῦν κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς πόλεως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ αὐριανοῦ ἀστικοῦ κέντρου, τοῦ ὀργανικῶς ἀναπτυσσομένου, δὲν πρόκειται νὰ ἀπουσιάζουν στοιχεῖα ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς σημερινῆς πόλεως. Πέραν τῆς συστηματικωτέρας συντηρήσεως καὶ τῆς ἀποδοτικωτέρας λειτουργίας τῶν Μνημείων καὶ τῶν Ἱστορικῶν Χώρων, πλεῖστοι ἰδιωτικαὶ καὶ δημόσιαι οἰκοδομαὶ τοῦ παρελθόντος ἢ καὶ συνοικιαὶ ὀλόκληροι θὰ διατηροῦνται ἐν λειτουργίᾳ, ὥστε νὰ διασφαλίζεται καὶ νὰ ἐνισχύεται ἡ προαγωγικὴ συνείδησις ἱστορικῆς καὶ πολιτιστικῆς συνεχείας.

Ὅντως, ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ τῆς αὐριανῆς μεγαλουπόλεως, δὲν ὁμιλοῦμεν περὶ ἑνὸς τεραστίου οἰκισμοῦ πειθορχοῦντος εἰς τὴν ἀνασταλτικὴν ἀρχὴν τῆς ὁμοιομορφίας. Ἀντιθέτως, κατηγορημὰ τῆς κύριον θὰ εἶναι ἡ πολυμορ-

φία εις τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἔκφρασιν, εἰς τὰς δομήσεις καὶ λειτουργίας τῶν μέσων διακινήσεως, εἰς τὰς ἐπαφὰς καὶ τοὺς διαλόγους μεταξύ πραγμάτων καὶ φαινομένων φυσικῶν, τεχνητῶν, κοινωνικῶν. Ὅπως ὁ πολεοδόμος καὶ στοχαστὴς Δρ. Κ. Δοξιάδης βλέπει τὰ πράγματα, ἡ ἀπεραντοσύνη τῆς μεγαλουπόλεως, τῆς κινουμένης πρὸς τὴν «οἰκουμένονοлин», δὲν πρόκειται νὰ «μικραίνῃ» τὸν ἄνθρωπον. Τὰ ἄπειρα τμήματά της, ὀργανικῶς συνεχόμενα μεταξύ των, θὰ συνιστοῦν σχετικῶς αὐτοτελεῖς οἰκισμούς, ἤτοι οἰκισμούς μὲ τὰς ἰδίας τοπικὰς ὑπηρεσίας, κέντρα ἐκπαιδευσεως, ψυχαγωγίας καὶ ἐπαφῶν καὶ σχέσεων συμφώνων πρὸς τὰς ἀνθρωπίνας ἀνάγκας.

Τὰ ἐπιτεύγματα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν αὐριανὴν πόλιν δὲν εἶναι ἀσήμαντα. Ἀντιθέτως, εἶναι καὶ πολλὰ καὶ ἐκδήλως ὑποσχετικά. Ὁ ἐπισκέπτης καὶ παρατηρητὴς π.χ. τῶν «πόλεων - ὑποδειγμάτων» Reston καὶ Columbia εἰς τὰς ἠνωμένας Πολιτείας, τῶν «νέων πόλεων» εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας δὲν βραδύνει νὰ διαπιστώσῃ, ὅτι ὁ πυρὴν ἔχει ἤδη διασφαλισθῆ καὶ ὅτι ἡ ἀδιάλειπτος εἰς τὸ ἐξῆς ἀνάπτυξις του εἶναι πλέον κυρίως ζήτημα χρόνου. Ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τοὺς ὀρθολογικοὺς προγραμματισμούς καὶ ἡ πίστις ὅτι αἱ ἐφαρμογαὶ καὶ ἐκτελέσεις τούτων εἶναι ἤδη πλήρως ἐφικτὰ ἔχουν γενικευθῆ.

Θὰ ἦτο ἴσως σκόπιμον νὰ διατυπώσωμεν ἐνταῦθα τὴν ἄποψιν, ὅτι, ἐξ ὄσων ἐπιχειροῦνται σήμερον εἰς τὸν τομέα τῆς πολεοδομίας εἰς χώρας εἰσερχομένας εἰς τὴν λεγομένην «μετα - βιομηχανικὴν» φάσιν τῆς ἀναπτύξεως των, ἡ πόλις Le Vaudreuil (ἡ γνωστὴ ὡς ἓνα γαλλικὸν οὐρμπανιστικὸν πείραμα) ἀποτελεῖ μίαν ἐνδιαφέρουσαν σύνθεσιν μερικῶν ἀπὸ τοὺς πλέον προκεχωρημένους κοινωνιολογικοὺς, οικονομικοὺς καὶ τεχνολογικοὺς προσανατολισμούς, θέσεις καὶ ἐπιτεύγματα. Ἄν καὶ εἴχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν ἐν ἀναπτύξει περιοχὴν αὐτὴν καὶ νὰ μελετήσωμεν κάπως συστηματικώτερον τὰς συναφεῖς θεωρήσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐδράζονται τὰ ἀναπτυξιακὰ προγράμματα, δὲν μᾶς εἶναι δυνατόν νὰ ὀμιλήσωμεν ἐν ἐκτάσει ἐνταῦθα. Πάντως, δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν, διὰ βραχέων, ὅτι ἡ κεντρικὴ γραμμὴ εἰς τὰς σκέψεις των καὶ εἰς συναφῆ σχέδια τῶν Γάλλων εἰδικῶν εἶναι ὅτι ἡ πόλις Le Vaudreuil (πλησίον τῆς πόλεως Rouen, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σηκουάν) δὲν θὰ εἶναι μία πόλις «προκαθωρισμένη». Ἀντιθέτως, ὡς ζωντανὸς ἀνθρώπινος οἰκισμὸς, προβλέπεται ὅτι πρέπει νὰ διατηρῆ περιθώρια δι' ἐπιλογὰς πρὸς συνεχῆ ἀνάπτυξιν, βάσει τῶν νέων ἐκάστοτε ἐπιστημονικο - τεχνολογικῶν καὶ κοινωνικῶν δεδομένων. Εἰδικώτερον ἀκόμη, ἐνδεικτικὴ εἶναι ἡ τάσις τῶν ἀρμοδίων νὰ ἀντιλαμβάνονται τὴν πόλιν αὐτὴν ὡς «πόλιν - πυρῆνα» καὶ νὰ τὴν παρουσιάζουν ὡς ὀργανισμὸν ἀναπτυσσόμενον φυσιολογικῶς, ἀβιάστως, εἰς ὅλας τὰς συνιστώσας καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Γενικῶς, ἡ δυναμικὴ ἀναπτυξιακὴ αὐτὴ ἀντίληψις, ἡ ὁποία ἔχει ἐκπηδήσει κυρίως ἀπὸ τὰ λάθη εἰς τὴν δόμησιν πόλεων ἐπὶ πλήρως προκαθοριζομένων σχεδίων, εἶναι πλέον σύμφωνος μὲ τὴν πραγματικὴν θεωρίαν τοῦ ἀδιάλειπτως «γίγνεσθαι». Κατὰ ταῦτα, πρὸς τὴν «μεγα-

λόπολιν» καί, ἐν συνεχείᾳ, πρὸς τὴν «οἰκουμένοπολιν» ἐπὶ σχεδίων τὰ ὁποῖα δὲν προκαθορίζουν παρὰ μόνον τὰς κυρίας γραμμὰς ἀναπτύξεως εἰς τὸν χῶρον...

Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι τὰ θέματα σχετικῶς μὲ τοὺς μελλοντικούς ἀνθρωπίνους οἰκισμούς εἶναι ἤδη εἰς τὸ κέντρον τῶν ἀπασχολήσεων (τῶν ἐρευνῶν, τῶν προγραμμάτων, τῶν ὀνειρῶν) τῶν εἰδικῶν. Ἐπὶ χώρου περιωρισμένου καὶ εἰς ὕψος χιλιομέτρων «κτίζει» τὴν Arcology ὁ Paolo Soleri, ὥστε νὰ διασώζεται ἔτσι ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλύτερα ἐπιφάνεια ἐκ τοῦ πέραξ φυσικοῦ χώρου. Ἄλλοι ὁμιλοῦν περὶ συνεχομένων οἰκισμῶν, χωρὶς τοῦτο νὰ ἐξαντλή τοὺς ἐλευθέρους, τοὺς φυσικοὺς χώρους. Πάντως, αἴτημα γενικὸν καὶ γραμμὴ μελετῶν καὶ ἐφαρμογῶν εἶναι ἡ πόλις, ἡ ὁποῖα θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ὑπόκειται εἰς ἀδιαλείπτους ἀναπτύξεις καὶ μεταλλαγὰς συμφώνους πρὸς τὰς διαρκῶς καὶ νέας ἀνάγκας καὶ ἐκδηλώσεις τῶν κατοίκων τῆς.

Μεταξὺ τῶν μεγαλύτερων ἴσως πολεοδόμων καὶ κοινωνικῶν μηχανικῶν τοῦ καιροῦ μας εἶναι ὁ Buckminster Fuller. Ὁραματιστὴς ἐπιστήμων. Κεντρικὴ σκέψις του, ὅπως τὴν διετύπωσε εἰς πλεῖστα ἔργα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ «Συμπόσιον τῆς Δήλου» εἶναι ὅτι ἡ ἀνθρωπότης (ἡ κοινωμία) βαδίζει ἤδη σταθερῶς καὶ αἰσιοδόξως πρὸ ὅσα συνιστοῦν ἕνα καλύτερον μέλλον, δεδομένου ὅτι «...γνωρίζομεν, μὲ ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν, διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν της ἄρκετὰ μέσα, ὥστε παρὰ τὴν ἀδιάλειπτον αὔξησίν της, νὰ ὑψῶνῃ, ἀδιαλείπτως ἐπίσης, τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς καὶ νὰ αἰσθάνεται συνάμα τὴν διανοητικὴν ἱκανοποίησιν ὅτι μετέχει ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς ἰδίας ἀναπτύξεώς της» (Ekistics-April 1972). Προφανῶς, ὅσον περισσότερον γενικεύεται ἡ συνείδησις τοῦ πολυσημάντου αὐτοῦ δεδομένου, τόσον πιὸ πλησίον πρὸς τὴν οὐτοπίαν τῆς χθὲς θὰ εἶναι ὁ ἀνθρώπινος οἰκισμὸς τοῦ μέλλοντος.

ΣΧΕΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abrams, C., *The City is the Frontier*. 1965.
- Banfield, Edward C., *The Unheavenly City: The Nature and Future of our Urban Crisis*. 1968.
- Bell, D., ed., «Toward the year 2000: Work in Progress» *Daedalus*. Summer 1967.
- Comhaire, J. & W. J. Cahnmann, *How Cities Grew: The Historical Sociology of Cities*. 1959.
- Cox, Harvey, *The Secular City*. 1965.
- Doxiadis, C. A., *Between Dystopia and Utopia* 1966.
- Fuller, R. B. *Utopia or Oblivion, the Prospects for Humanity*, 1969.

- Hauser Philip & L. Schnore, eds. *The Study of Urbanization*. 1959
- Hellman, H. *The City in the World of the Future*. 1970.
- Holden, Constance, «Le Vaudreuil : French Experiment in Urbanism Without Tears» *Science* Vol. 174, Oct. 1971
- Jacobs, Jane, *The Death and Life of Great American Cities*, 1961.
- Janus 13, «L' Homme et la Ville». Janvier 1967.
- Lim, W.S.W. «Towards a Planned Urban Environment» *International Social Science Journal*, No 4, 1970.
- Michael, D. *The Unprepared Society : Planning for the Future*. 1968.
- Mumford, L. *The City in History*. 1961.
- Osborn, F. J. & A. Whittick, *The New Towns*, 1963.
- Schöffer N., *La Ville Cybernétique*. 1969.
- Soleri, Paolo, *Arcology : The City in the Image of Man*. 1969.
- Vernon, R ymond, *The Myth and the Reality of our Urban Problems*. 1966.

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Μηνιαία 'Επιθεώρησις
τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Διοικήσεως Ἐπιχειρήσεων
'Εκδομένη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1966
Γραφεῖα : Φιλελλήνων 6, Ἀθήναι

Τηλέφωνον : 220.789

Δι' ἔγγραφην Συδρομητῶν
καὶ πώλησιν τευχῶν

πρὸς δρχ. 30 ἕκαστον